

До 100-річчя Станіслава Тимофійовича Звольського (15.12.1925 — 28.06.2018)

15 грудня 2025 р. виповнилося 100 років від дня народження відомого вченого в галузі ядерної геофізики, провідного наукового співробітника Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України, доктора геолого-мінералогічних наук, лауреата премії ім. В.І. Вернадського Станіслава Тимофійовича Звольського.

Народився С.Т. Звольський в с. Садове Деражнянського р-ну, Хмельницької області. Сповна пізнав і голодомор, і фашистську окупацію. Воював у Карпатах у складі 2-го, а згодом 4-го Українського фронту. Був важко поранений та отримав інвалідність. Нагороджений орденами «Вітчизняної війни» I ступеня та «За мужність», а також численними медалями (фото 2).

У 1945 р. вступив до Вінницького педагогічного інституту, після закінчення якого

декілька років викладав фізику у Вінницьких середніх школах (фото 3).

Потяг до науки привів Станіслава Тимофійовича до аспірантури у Київському педагогічному інституті ім. О.М. Горького (нині Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова), де він навчався у 1952—1955 рр. (фото 4). Після здобуття ступеня кандидата фізико-математичних наук почав працювати в Інституті геологічних наук АН УРСР (1956—1995 рр.). За його активної участі було розроблено фізико-технічні та методичні основи застосування ядерно-геофізичних методів в інженерно-геологічних, гідрогеологічних і морських геологічних дослідженнях. Молодший, згодом старший науковий співробітник відді-

Фото 2.

Citation: Starostenko, V.I., Kobolev, V.P., Kulik, V.V., & Zvol'sky, V.S. (2025). On the 100th anniversary of Stanislav Tymofiyovich Zvol'sky (December 15, 1925—June 28, 2018). *Geofizychnyi Zhurnal*, 47(6), 3—29.

Publisher Subbotin Institute of Geophysics of the NAS of Ukraine, 2025. This is an open access article under the CC BY-NC-SA license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

Фото 3.

Фото 4.

Фото 5.

лу гідрогеологічних проблем, а з 1982 р. — завідувач лабораторією ізотопних методів досліджень у гідрогеології (фото 5).

У перші роки роботи в Інституті геологічних наук С.Т. Звольський використовує ядерно-геофізичні методи (ЯГФМ) у вивченні одеських і київських оповзнів, лесових ґрунтів півдня України, ресурсів підземних вод аридних районів тощо.

Розпочавши впровадження в інженерно-геологічні дослідження ядерно-фізичних методів визначення щільності та вологості ґрунтів (гамма-гамма та нейтронний каротаж), Станіслав Тимофійович невпинно розширював межі їх застосування. У 60-ті роки він розробляє нові способи використання ЯГФМ, що базуються на вібропроходці неглибоких свердловин (фото 6). Бере участь у дослідженнях під проектування траси водоканалу Дніпро-Донбас, у випробовуваннях на міцність типових житлових будинків, що будуються на лесових ґрунтах у Дніпропетровську, Запоріжжі, Нікополі. У ті ж роки під його науковим керівництвом в Україні розпочинають працювати ядерно-геофізичні групи, лабораторії та відділи. Найбільші з них створені в Українському науково-дослідному інституті водогосподарсько-екологічних проблем, Київському науково-дослідному

Фото 6.

Фото 7.

та проектно-конструкторському інституті «Енергопроект», Державному інституті інженерно-технічних досліджень.

У 1961 р. у видавництві АН УРСР виходить друком монографія С.Т. Звольського (у співавторстві з А.Є. Бабинцем) «Вивчення щільності та вологості ґрунтів методами радіоактивних випромінювань», перша подібна праця у СРСР.

У 70-ті роки Станіслав Тимофійович вперше використовує ЯГФМ у морських геологічних дослідженнях. Він створює гамма-щільномір і нейтронний вологомір проб донних відкладень, що відбираються з морського дна за допомогою колонкового пробовідбірника, при чому сама порода досліджується без вилучення з останнього. Розроблену С.Т. Звольським апаратуру відмічена 3-ю премією Всесоюзного конкурсу «Геофізика-79». Її також експонували на міжнародній виставці «Океанекспо-83» у Бордо, Франція.

Станіслав Тимофійович брав участь у наукових експедиціях у Чорному та Балтійському морях, у геолого-металогенічній

експедиції в Індійському океані (19-й рейс НДС «Академік Вернадський», 1978—1979 рр.); у міжнародній Радянсько-Гвінейській спеціалізованій геолого-геофізичній експедиції в Атлантичному океані (15-й рейс НДС «Професор Колесников», 1987 р.); у спеціалізованій гідрофізичній експедиції у екваторіальну зону Атлантичного океану (50-й рейс НДС «Михайло Ломоносов», 1988 р.); у геолого-екологічній експедиції у Атлантичному океані, сектор Гвінейської республіки (24-й рейс НДС «Професор Колесников», 1989—1990 рр.) (фото 7).

У цих експедиціях ядерно-геофізична апаратура використовувалась при вивченні генезису, закономірностей формування і латеральних змін фізичних властивостей донних відкладів шельфу та абісальної зони Чорного, Балтійського та Червоного моря, тропічної зони Індійського океану, шельфу та материкового схилу Західної Африки.

Матеріали з розробки радіоізотопної апаратури та її використання у морських геологічних дослідженнях викладено в монографіях: «Гама-методи вимірювання об'ємної маси дисперсних ґрунтів і донних відкладень» (Москва: Атомиздат, 1980); «Радіоізотопні методи вивчення фізико-механічних властивостей донних осадов» (Київ: Наукова думка, 1984).

За серію праць «Вивчення гідрогеологічних, гідрогеохімічних і фізико-механічних властивостей донних осадов Чорного моря» С.Т. Звольському (разом з іншими авторами) у 1984 р. присуджено премію ім. В.І. Вернадського Академії наук УРСР.

Проведені дослідження стали предметом захисту у 1985 р. докторської дисертації «Ядерно-геофізичні методи при вивченні фізико-механічних властивостей донних відкладень».

За роки плідної роботи в Інституті геологічних наук АН УРСР С.Т. Звольський опублікував 137 наукових праць, зокрема 5 монографій, 8 препринтів, 2 авторські свідоцтва на винахід та 44 науково-популярні статті.

Починаючи з 2000 р. Станіслав Тимофій-

йович працює в Інституті геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України. Великий науковий досвід, знання та працездатність дали йому змогу успішно перейти на нові для нього проблеми геофізичних свердловинних досліджень нафтогазових колекторів, а також розробити та використати нові ядерно-геофізичні методи у дослідженнях верхнього шару гірських порід. За ці роки опубліковано 23 наукові праці та отримано 6 патентів на винахід нових способів і приладів нейтронного каротажу.

С.Т. Звольський протягом багатьох років був членом спеціалізованих вчених рад із присудження наукового ступеня доктора наук за спеціальностями «Геологія океанів та морів» та «Гідрогеологія та інженерна геологія».

Наукова спільнота завжди буде пам'ятати прекрасні людські якості Станіслава Тимофійовича — життєвий оптимізм, доброзичливість, принциповість, бажання та вміння працювати як приклад для наукової молоді.

*В.І. Старостенко
В.П. Коболев
В.В. Кулик
В.С. Звольський*